

JADWIGA DASZYKOWSKA-TOBIASZ
ZBIGNIEW BABICKI

JAKOŚĆ ŻYCIA STUDENTÓW W ZWIĄZKU Z WOJNĄ W UKRAINIE W ICH OPINIACH

QUALITY OF LIFE OF STUDENTS,
IN THEIR OPINION, IN CONNECTION WITH THE WAR IN UKRAINE

Abstract. The aim of the article is to present the opinion of people studying at the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw and the University of Rzeszów about the quality of their lives in connection with the war in Ukraine. The immediate vicinity of a country in which a war is taking place, along with a number of complex factors (including the life situation, protection of health and life, attitude to current war events, etc.) may determine opinions about the quality of life. Based on the research results, it can be concluded that the war in Ukraine negatively affects some areas of the respondents' lives, especially personal safety and economic situation. However, it turns out, that after February 24, 2022, the overall satisfaction with the life of students has not significantly decreased, probably due to the support received from the closest people.

Keywords: students; quality of life; war; Russia; Ukraine.

WPROWADZENIE

Wzmożony wzrost zainteresowania jakością życia przypada na lata 70. XX wieku, kiedy to w kontekście zmian społecznych podejmowano dążenia w celu pomocy ludziom w wychodzeniu z ubóstwa, niedostatku i bezradności. O ile początkowo określenie to łączono głównie z dobrobytem materialnym,

Dr hab. JADWIGA DASZYKOWSKA-TOBIASZ, prof. uczelni – Uniwersytet Rzeszowski, Kolegium Nauk Społecznych; adres do korespondencji: Uniwersytet Rzeszowski, Kolegium Nauk Społecznych, ul. ks. Jałowego 24, 35-010 Rzeszów; e-mail: jdaszykowska@ur.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6182-1855>.

Dr hab. ZBIGNIEW BABICKI, prof. uczelni – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Wydział Nauk Pedagogicznych; adres do korespondencji: Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Wydział Nauk Pedagogicznych, ul. Wóycickiego 1/3, budynek nr 1, 01-938 Warszawa; e-mail: z.babicki@uksw.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0857-3132>.

o tyle w miarę czasu na wartości zaczęły zyskiwać niematerialne aspekty dobrostanu. Dowiedziono, że za wzrostem poziomu materialnego nie musi podążać wzrost poczucia jakości życia (zob. Kawa, Kisiel, Grzybek, 2017, s. 182-183; Ogińska-Bulik, 2015, s. 123-124). W kategorii „jakość życia” można zatem wyróżnić stałe elementy (jak czynniki obiektywne – głównie dobrobyt), a także czynniki społeczne (obowiązujące reguły) i subiektywne (zadowolenie z życia, satysfakcja, szczęście), wraz z niematerialnymi wartościami, jak: zdrowie, edukacja, bezpieczeństwo, wolność itp. (Tobiasz-Adamczyk, 2009, s. 121). Wieloaspektowość i różnorodność uwarunkowań jakości życia wskazuje na konieczność ujmowania w badaniach wielu komponentów (Papuć, 2011, s. 141-145; Kusterka-Jefmańska, 2017, s. 103).

Podstawę teoretyczną badań stanowi koncepcja Janusza Czapińskiego, zakładająca znaczenie woli życia w kontekście powrotu człowieka do równowagi po kryzysach oraz tzw. satysfakcje cząstkowe i dobrostan, zdeterminowane w znacznej mierze od podejścia do życia (między innymi przeżywanymi emocjami, sądami, zadowoleniem z życia i poszczególnych jego obszarów) w różnych jego okolicznościach (Czapiński, 2001, s. 266-306). Wprawdzie ostateczny bilans zadowolenia z życia wskazuje na hedonistyczne koncepcje szczęścia, jednak połączenie ogólnej satysfakcji z życia z poczuciem jego sensu i potencjału człowieka ukierunkowuje na postrzeganie go w kategoriach eudajmonistycznych (Kanasz, 2015, s. 51; Karaś, Ciecuch, 2017, s. 816), w których rozumieją je autorzy niniejszego artykułu. W tym aspekcie odnosi się ono do realizacji wartościowych zadań, zaangażowania w radzenie sobie z egzystencjalnymi wyzwaniami życia (jak na przykład wojna), których pokonanie nie tylko daje zadowolenie, ale także pozwala na formowanie się rozwoju człowieka (Ilska, Kołodziej-Zaleska, 2018, s. 156-161).

Jeśli przyjąć, że jakość życia człowieka jest wypadkową jakości świata (zob. Majerek, s. 50), to należy oczekiwać, że w warunkach wojny ulegnie ona obniżeniu. W celu prawidłowego posługiwania się terminologią warto jednoznacznie wyjaśnić pojęcie „wojna”.

W polskich aktach prawnych można wyłonić trzy kategorie określeń, to jest: „wojny”, „agresji”, „napaści zbrojnej”, zatem nie należy stosować ich zamiennie. Wojna jest pojęciem zaczerpniętym z prawa międzynarodowego, oznacza zakazany prawnie sposób sprawowania polityki, stan stosunków między państwami, w efekcie którego dochodzi do ostrego konfliktu powstałego na płaszczyźnie dotychczasowej polityki i zerwania stosunków pokojowych. Specyfiką wojny jest rozpoczęcie działań wrogich wobec innego państwa charakteryzujących się walką zbrojną. Wojna z reguły obejmuje faktycznie prowadzone działania

zbrojne. Tutaj odróżnia się wojnę od stanu wojny, który ma miejsce wówczas, gdy między państwami występują wrogie stosunki, jednak nie zawsze muszą wynikać z tego działania zbrojne. W ujęciu prawnym różnica między wojną a konfliktem zbrojnym polega na tym, że konflikt nie musi przebiegać między podmiotami prawa międzynarodowego, ale także wśród podmiotów nieuznawanych (na przykład grup terrorystycznych). W ujęciu matematycznym przyjęto, że działania zbrojne powodujące ponad tysiąc ofiar rocznie oznaczają wojnę, poniżej tej liczby są konfliktem zbrojnym. Pojęciami bliskoznacznymi są także „agresja” i „napaść zbrojna”. O agresji można mówić w sytuacji zastosowania przemocy zbrojnej jednego państwa wobec drugiego w celu ograniczenia lub pozbawienia go integralności terytorialnej, suwerenności, przy czym nie każda agresja musi wiązać się z napaścią zbrojną. Natomiast nieodłącznym elementem napaści zbrojnej jest agresja (Kołodziejczak, 2015, s. 70-72).

Skupienie uwagi na subiektywnym wymiarze jakości życia studentów w kontekście wojny toczącej się od 24 lutego 2022 roku za granicą Polski między Rosją i Ukrainą nakazuje uwzględnić ich opinie. Warto dodać, że badaniu poddano głównie młodych ludzi, których działania wojenne nie dotknęły bezpośrednio, jednak przypuszczalnie odczuwają oni ich skutki (do nich przykładowo można zaliczyć niski poziom poczucia bezpieczeństwa). Wojna jako sytuacja ekstremalna z pewnością negatywnie oddziałuje na jakość ich życia (zob. Borys, 2004, s. 97-105).

1. MATERIAŁ I METODY

Badanie ankietowe przeprowadzono w okresie od 12 kwietnia do 17 maja 2022 roku techniką CAWI, na podstawie elektronicznego formularza kwestionariusza ankiety przygotowanego w Google Forms. Link do kwestionariusza przesłano badanym za pośrednictwem poczty e-mailowej. Dobór próby był celowy nieprobabilistyczny. Zasadniczym celem badania było poznanie opinii respondentów o jakości ich życia w związku z wojną toczącą się w Ukrainie. Badanie było w pełni anonimowe. Nie odnotowano braków w danych, a do ich opracowania wykorzystano program IBM SPSS ver. 27, zastosowano test niezależności Chi kwadrat. Ze względu na ograniczone ramy artykułu zaprezentowano w nim jedynie wybrane tabele ze szczegółowymi danymi.

Respondenci stanowili łącznie 351 osób. Byli to studenci kierunków pedagogicznych w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Uniwersytecie Rzeszowskim. W badaniu zdecydowanie przeważały kobiety

– ogółem stanowiły 333 osoby (133 – UKSW; 200 – UR). Mężczyzn objętych badaniem było 18 (7 – UKSW, 11 – UR). Wiek respondentów plasował się w granicach: 19-24 lat do 43 lat i więcej, przy czym przeważały osoby w wieku 19-24 lat. Najwięcej badanych (162 osoby) mieszkało na wsi: 45 – UKSW, 117 – UR; zaś najmniej (24 osoby) – 7 UKSW, 17 – UR, w mieście powyżej 50 tys. do 100 tys. Studentami studiów uzupełniających magisterskich (2-letnich) były aż 222 osoby – 26 UKSW, 196 – UR; mniejszą grupę stanowili studenci studiów licencjackich (66 badanych) – 53 UKSW, 13 – UR; a także studenci studiów jednolitych (5-letnich) (63 osoby) – 61 UKSW, 2 – UR.

2. WYNIKI BADAŃ

W pierwszej części kwestionariusza zawarto pytania o aktualną relację Rosja–Ukraina, bowiem przyjęto, że będą stanowiły tło dla opinii o jakości życia. By nie sugerować respondentom możliwej odpowiedzi, w pytaniu: *Jak określiś obecne działania Rosji wobec Ukrainy?* celowo zrezygnowano ze słowa „wojna” bądź innego bliskoznacznego zwrotu, nie stosowano go również w pozostałych pytaniach w kwestionariuszu. Odpowiedzi na to pytanie kształtowały się następująco. Zdecydowana większość badanych, to jest 292 (83,2%) osoby wskazały „inwazję/napaść zbrojną Rosji na Ukrainę”; 28 (8,0%) respondentów wybrało wariant: „III wojna światowa”, kolejno 24 (6,8%) – „konflikt międzypaństwowy: Rosja–Ukraina”. Studenci wymieniali także: „«rozgrywki» o podłożu polityczno-biznesowym”, „inwazja Rosji na Ukrainę i wojna gospodarcza w krajach sąsiadujących”, „nieuzasadniony i barbarzyński atak na suwerenne państwo”, „wojna między 3 mocarstwami (USA, Rosja, Chiny)”, „wojna rosyjsko-ukraińska”, „zbrodnia”, „zbrodnia, masowe ludobójstwo, kryzys”. Były to jednak pojedyncze odpowiedzi.

Przyczyną roszczeń Rosji wobec Ukrainy jest zdaniem większości badanych – 220 (67,2%) osób, „dążenie Rosji do odbudowy i powiększenia (o inne państwa) imperium rosyjskiego”. Kolejno najczęściej wskazywali oni na „ponowne dążenie Rosji do odtworzenia ZSRR” – 93 (26,5%) osoby oraz „nieuregulowaną sytuację granic Ukrainy (z 2014 roku)” – 24 (6,8%) respondentów. Padały także pojedyncze odpowiedzi, między innymi: „Chęć posiadania władzy i kontroli Ukrainy”, „Obawa przed wejściem Ukrainy do UE”, „Odzyskanie ziem zajmowanych przez Ukrainę”, „Zaplanowane wywołanie konfliktu na skalę światową”. Tylko jedna osoba w wymienionej kwestii nie miała zdania.

Opinie w kwestii zasadności polityki W. Putina i użycia przez Rosję siły wobec Ukrainy były w większości negatywne, wskazuje na to najczęściej wybierany wariant odpowiedzi „zdecydowanie nie” – 276 (76,8%) osób, a także „raczej nie” – 12 (3,4%); „trudno powiedzieć” – 28 (8%) badanych. Trzeba jednak zauważyć, że 21 (6,0%) badanych poparło działania Rosji (odpowiedź „zdecydowanie tak”), zaś „raczej tak” zaznaczyło 14 (4,0%) studentów. Niezdecydowanych było 28 (8%) osób („trudno powiedzieć”).

Ponad połowa – 181 (51,6%) badanych „zdecydowanie” negowało użycie siły wobec reżimu W. Putina w kontekście prowadzonej przez niego polityki wobec Ukrainy, zaś odpowiedzi „raczej nie” udzieliło 28 (8,0%) studentów. „Zdecydowanie” przeciwnego zdania było 45 (12,8%) respondentów, a 44 (12,5%) „raczej nie” widziało takiego rozwiązania. Pięćdziesiąt trzy (15,1%) osoby zaznaczyły odpowiedź „trudno powiedzieć”.

W kwestii bezpieczeństwa Polski w związku z aktualną sytuacją między Rosją i Ukrainą badani byli podzieleni. „Ani pozytywnie, ani negatywnie” oceniła je mniej niż połowa (46,4%) badanych, kolejne wskazania stanowiły: „raczej negatywnie” 104 (29,6%), „raczej pozytywnie” 61 (17,4%), „zdecydowanie negatywnie” 18 (5,1%), „zdecydowanie pozytywnie” 5 (1,4%) badanych.

Większość studentów poparła udział Polski w ewentualnym podjęciu przez NATO akcji zbrojnej przeciw Rosji, o czym świadczą odpowiedzi „raczej tak” – 127 (36,2%) i „zdecydowanie tak” – 74 (21,1%) badanych. Innego zdania były 54 (15,4%) osoby – odpowiedzi „raczej nie” i „zdecydowanie nie”. Wariant „trudno powiedzieć” wybrało 96 (24,7%) studentów.

W obecnej sytuacji prawie połowa respondentów upatrywała rolę polskich żołnierzy w „zabezpieczeniu polskiej granicy” – 174 (49,6%), kolejno „zintensyfikowaniu działań przygotowawczych do ewentualnej wojny” – 64 (18,2%), w „pomocy humanitarnej uchodźcom z Ukrainy w Polsce” – 48 (13,7%) i „pomocy humanitarnej obywatelom Ukrainy, którzy pozostali w kraju” – 47 (13,4%) badanych. Do mniejszości należały wypowiedzi: „standardowe działania jak w warunkach pokoju” – 8 (2,3%) studentów, „czynne włączenie się w obronę Ukrainy” – 7 (2,0%), itp.

Badanych poproszono o podanie scenariusza dla dalszej relacji Rosja–Ukraina. Około połowa respondentów podała, że „Ukraina odeprze atak Rosji i zachowa suwerenność” – 153 (43,6%), jedna czwarta (26,2%) uważała, że „Rosja przejmie zajęte w 2014 roku tereny Ukrainy (na wschodzie i południu)”, podobnie 57 (16,2%) osób było zdania, że „Rosja przejmie tereny Ukrainy zajęte w 2014 roku i w czasie obecnego konfliktu”. Wśród badanych 30 osób (8,5%) uznało, że „Rosja doprowadzi do kapitulacji Ukrainy”. Kilku studentów nie

miało zdania, zaś pozostałe pojedyncze wypowiedzi były następujące: „Być może zacznie napadać na następne kraje graniczące, w tym Polskę”; „Niestety przewagę ma Rosja, ale mam nadzieję, że jednak wygra Ukraina i to wszystko się skończy”; „Rosja zniszczy Ukrainę całkowicie”; „Ukraina wstąpi do UE” i inne.

Respondentów zapytano także o możliwy przebieg wydarzeń w Europie i na świecie w najbliższej przyszłości w kontekście relacji Rosja–Ukraina. Ponad połowa studentów – 217 (61,8%) uznała, że „Europa i świat pozostaną bezpieczne”, ale aż 73 (20,1%) było innego zdania: „Europa i świat ulegną zagładzie”. Wśród pojedynczych wypowiedzi wybrzmiewał raczej negatywny rozwój obecnej wojny, na przykład: „III Wojna światowa. Ogrom zniszczeń. Zupełnie nowy świat”; „Myślę, że Europa i świat będzie tak niestabilna, że popadnie w konflikt, kryzys ekonomiczny”; „Wcześniej lub później dojdzie do III wojny światowej. Najsilniejsze mocarstwa zawładną światem i Europą”. Badani udzielali także bardziej stonowanych wypowiedzi, jak: „Myślę, że granice państw mogą ulec zmianie, jednak zagłada świata i Europy to za mocny scenariusz”; „Na tym etapie nic nie można zagwarantować, ani bezpieczeństwa, ani zagłady”; „Zmieni się życie w Europie, funkcjonowanie w niej, ale nie będzie to skrajna zagłada lub pełne bezpieczeństwo”; „Zdecydowanie odczujemy skutki działań Rosji, zarówno gospodarcze jak i ekonomiczne”. Kilka osób nie potrafiło określić wymienionego scenariusza.

W badaniu uwzględniono kwestię oceny oddziaływania obecnej sytuacji pomiędzy Rosją i Ukrainą na życie badanych. Odpowiedź „raczej negatywnie” wybrały 152 osoby (43,3%) i „zdecydowanie negatywnie” – 99 osób (28,2%). Pięciu badanych było innego zdania: „raczej pozytywnie” – 4 (1,1%) i „zdecydowanie pozytywnie” – 1 osoba. Wskazanie „ani pozytywnie, ani negatywnie” zaznaczyło 95 (27,1%) respondentów.

Studentów warszawskiej i rzeszowskiej uczelni poproszono o dokonanie oceny jakości ich życia przed 24 lutego w odniesieniu do wybranych obszarów życia. Szczegółowe dane prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Ocena jakości życia przed 24 lutego 2022 roku
w odniesieniu do obszarów życia (w opiniach badanych)

Lp.	Obszary życia	Skala ocen									
		ZP		P		P/N		N		ZN	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1	Rodzina/przyjaciele i znajomi	153	43,6	149	42,5	43	12,3	4	1,1	2	0,6
2	Sytuacja ekonomiczna	52	14,8	152	43,3	94	26,8	44	12,5	9	2,6
3	Bezpieczeństwo osobiste	100	28,5	179	51,0	49	14,0	19	5,4	4	1,1
4	Rozwój osobisty/edukacja	93	26,5	191	54,4	52	14,8	10	2,8	5	1,4
5	Praca zawodowa	67	19,1	151	43,0	98	27,9	32	9,1	3	0,9
6	Czas wolny i rozrywka	85	24,2	171	48,7	66	18,8	25	7,1	4	1,1
7	Zdrowie i kondycja	71	20,2	170	48,4	88	25,1	17	4,8	5	1,4
8	Warunki mieszkaniowe	115	32,8	178	50,7	47	13,4	8	2,3	3	0,9
9	Prawa i wolności osobiste/niezależność	90	25,6	173	49,3	57	16,2	24	6,8	7	2,0
10	Stan środowiska naturalnego	56	16,0	159	45,3	98	27,9	31	8,8	7	2,0
11	Duchowość	73	20,8	174	49,6	75	21,4	22	6,3	7	2,0
12	Ogólna satysfakcja z życia	80	22,8	153	43,6	87	24,8	19	5,4	12	3,4

Źródło: obliczenia własne.

Legenda: ZP – zdecydowanie pozytywnie; P – pozytywnie; P/N – ani pozytywnie, ani negatywnie; N – negatywnie; ZN – zdecydowanie negatywnie.

Badani najczęściej wskazywali na odpowiedź „zdecydowanie pozytywnie” w odniesieniu do trzech obszarów: rodziny/przyjaciół i znajomych – 153 (43,6%), warunków mieszkaniowych – 115 (32,8%) oraz bezpieczeństwa osobistego – 100 (28,5%). Najmniej wyborów otrzymały stan środowiska naturalnego i sytuacja ekonomiczna. Wariant odpowiedzi „pozytywnie” przypisali rozwojowi osobistemu/edukacji – 191 (54,4%), bezpieczeństwu osobistemu – 179 (51,0%), kolejno warunkom mieszkaniowym – 178 (50,7%) osób. Trzeba zauważyć, że ocenę „pozytywnie” wybierali w odniesieniu do większości obszarów życia. „Ani pozytywnie, ani negatywnie” najczęściej zaznaczali przy pracy zawodowej i stanie środowiska naturalnego – po 98 (27,9%) wskazań oraz sytuacji ekonomicznej – 94 (26,8%). Mniej wyborów dokonywali w kwestii oceny „negatywnie” i „zdecydowanie negatywnie” w stosunku do pozostałych wyborów.

I tak, sytuacji ekonomicznej odpowiedź „negatywnie” – przypisały 44 osoby (12,5%), pracy zawodowej – 32 studentów (9,1%) oraz stanowi środowiska naturalnego – 31 respondentów (8,8%). Najmniej osób wybrało rodzinę/przyjaciół i znajomych. Dwunastu badanych (3,4%) „zdecydowanie negatywnie” oceniło ogólną satysfakcję z życia (odpowiedzi te stanowiły najwięcej wskazań w tej kategorii), zaś najmniej przypisali oni rodzinie/przyjaciołom i znajomym – 2 osoby (0,6%).

Studenci wybrali również jeden z obszarów życia, który według nich szczególnie decydował o ocenie jakości życia przed 24 lutego 2022 roku. Szczegółowe dane z uwzględnieniem uczelni przedstawia tabela 2.

Tabela 2. Obszar życia szczególnie decydujący o ocenie jakości życia przed 24 lutego 2022 roku w opiniach badanych (z uwzględnieniem uczelni)

Lp.	Obszary życia	Uczelnia					
		Uniwersytet Rzeszowski		UKSW w Warszawie		Ogółem	
		N	%	N	%	N	%
1	Rodzina/przyjaciele i znajomi	79	37,4	67	47,9	146	41,6
2	Sytuacja ekonomiczna	42	20,0	15	10,7	57	16,2
3	Bezpieczeństwo osobiste	33	15,6	23	16,4	56	16,0
4	Rozwój osobisty/edukacja	6	2,9	7	5,0	13	3,7
5	Praca zawodowa	9	4,3	3	2,1	12	3,4
6	Czas wolny i rozrywka	2	0,9	0	0	2	0,6
7	Zdrowie i kondycja	18	8,5	1	0,7	19	5,4
8	Warunki mieszkaniowe	0	0,0	0	0,0	0	0,0
9	Prawa i wolności osobiste/niezależność	7	3,3	6	4,3	13	3,7
10	Stan środowiska naturalnego	1	0,5	0	0	1	0,3
11	Duchowość	3	1,4	8	5,7	11	3,1
12	Ogólna satysfakcja z życia	11	5,2	10	7,2	21	6,0
13	Ogółem	211	100,0	140	100,0	351	100,0

Źródło: obliczenia własne.

Na pierwszym miejscu w próbie plasowała się rodzina/przyjaciele i znajomi – 146 (41,6%), kolejno: sytuacja ekonomiczna – 57 (16,2%), bezpieczeństwo osobiste – 56 (16,0%), ogólna satysfakcja z życia – 21 (6,0%) oraz zdrowie i kondycja – 19 (5,4%). Te wskazania były najczęstsze u studentów obu uczelni. Najmniej wyborów otrzymały: czas wolny i rozrywka – 2 (0,6%) oraz stan środowiska

naturalnego – 1 osoba. Żadna z badanych osób nie wybrała warunków mieszkaniowych. Wynik testu niezależności Chi kwadrat okazał się istotny statystycznie ($p=0,004$), co oznacza, że wystąpiła zależność pomiędzy opiniami badanych o obszarze życia szczególnie ważnym z punktu widzenia oceny jakości życia przed 24 lutego 2022 roku a miejscem studiów. Studenci Uniwersytetu Rzeszowskiego najczęściej wskazywali na rodzinę/przyjaciół i znajomych – 79 (37,4%), sytuację ekonomiczną – 42 (20,0%) i bezpieczeństwo osobiste – 33 (15,6%). W wyborach studiujących w UKSW w Warszawie bezpieczeństwo osobiste plasowało się na drugim miejscu wśród najczęściej wybieranych odpowiedzi – 23 (16,4%).

Istotne z punktu widzenia celu badań było poznanie opinii studentów na temat ocen jakości ich życia po 24 lutego 2022 roku w odniesieniu do wybranych obszarów życia. Dane w tej kwestii przedstawia tabela 3.

Tabela 3. Oceny jakości życia po 24 lutego 2022 roku w odniesieniu do wybranych obszarów życia (w opiniach badanych)

Lp.	Obszary życia	Skala ocen									
		ZP		P		P/N		N		ZN	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1	Rodzina/przyjaciele i znajomi	107	30,5	168	47,9	58	16,5	15	4,3	3	0,9
2	Sytuacja ekonomiczna	18	5,1	78	22,2	105	29,9	105	29,9	45	12,8
3	Bezpieczeństwo osobiste	11	3,1	76	21,7	130	37,0	106	30,2	28	8,0
4	Rozwój osobisty/edukacja	42	12,0	176	50,1	97	27,6	28	8,0	8	2,3
5	Praca zawodowa	34	9,7	133	37,9	127	36,2	49	14,0	8	2,3
6	Czas wolny i rozrywka	31	8,8	155	44,2	108	30,8	47	13,4	10	2,8
7	Zdrowie i kondycja	27	7,7	139	39,6	129	36,8	48	13,7	8	2,3
8	Warunki mieszkaniowe	83	23,6	174	49,6	62	17,7	25	7,1	7	2,0
9	Prawa i wolności osobiste/niezależność	40	11,4	149	42,5	106	30,2	50	14,2	6	1,7
10	Stan środowiska naturalnego	26	7,4	121	34,	125	35,6	63	17,9	16	4,6
11	Duchowość	70	19,9	140	39,9	107	30,5	20	5,7	14	4,0
12	Ogólna satysfakcja z życia	35	10,0	126	35,9	124	35,3	51	14,5	15	4,3

Źródło: obliczenia własne.

Legenda: ZP – zdecydowanie pozytywnie; P – pozytywnie; P/N – ani pozytywnie, ani negatywnie; N – negatywnie; ZN – zdecydowanie negatywnie.

W zakresie oceny „zdecydowanie pozytywnie” odpowiedź: rodzina/przyjaciele i znajomi otrzymała najwięcej wskazań – 107 (30,5%), najmniej bezpieczeństwo osobiste – 11 (3,1%). Respondenci najwięcej ocen pozytywnych przypisali rozwojowi osobistemu/edukacji – 176 (50,1%), warunkom mieszkaniowym – 174 (49,6%) i rodzinie/przyjaciołom i znajomym – 168 (47,9%). Najliczniej oceny „ani pozytywnie, ani negatywnie” ułożono przy wariancie bezpieczeństwo osobiste – 130 (37,0%), zaś najmniej przy rodzinie/przyjaciołach i znajomych – 58 (16,5%). Badani odpowiedź „negatywnie” najczęściej wybierali w odniesieniu do bezpieczeństwa osobistego – 106 (30,2%) i sytuacji ekonomicznej – 105 (29,9%). Najmniej wymienionych ocen uzyskała rodzina/przyjaciele i znajomi – 15 (4,3%), podobnie ocenę „zdecydowanie negatywnie” przypisały jej 3 osoby (0,9%).

Badani wskazali obszar życia szczególnie decydujący o ocenie jakości życia po 24 lutego 2022 roku. Dane z uwzględnieniem uczelni prezentuje tabela 4.

Tabela 4. Obszar życia szczególnie decydujący o ocenie jakości życia po 24 lutego 2022 roku w opiniach badanych (z uwzględnieniem uczelni)

Lp.	Obszary życia	Uczelnia					
		Uniwersytet Rzeszowski		UKSW w Warszawie		Ogółem	
		N	%	N	%	N	%
1	Rodzina/przyjaciele i znajomi	61	28,9	51	36,4	112	31,9
2	Sytuacja ekonomiczna	51	24,2	21	15,0	72	20,5
3	Bezpieczeństwo osobiste	58	27,5	38	27,1	96	27,4
4	Rozwój osobisty/edukacja	2	0,9	5	3,6	7	2,0
5	Praca zawodowa	4	1,9	2	1,4	6	1,7
6	Czas wolny i rozrywka	1	0,5	0	0,0	1	0,3
7	Zdrowie i kondycja	11	5,2	4	2,9	15	4,3
8	Warunki mieszkaniowe	3	1,4	0	0,0	3	0,8
9	Prawa i wolności osobiste/niezależność	4	1,9	4	2,9	8	2,3
10	Stan środowiska naturalnego	0	0,0	0	0,0	0	0,0
11	Duchowość	6	2,9	6	4,3	12	3,4
12	Ogólna satysfakcja z życia	10	4,7	9	6,4	19	5,4
13	Ogółem	211	100,0	140	100,0	351	100,0

Źródło: obliczenia własne.

Wynik testu niezależności Chi kwadrat okazał się nieistotny statystycznie ($p=0,224$), nie wykazano zatem zależności między opinią o obszarze życia szczególnie ważnym z punktu widzenia jego oceny po wybuchu wojny w Ukrainie a uczelnią. Rozkład odpowiedzi studentów z Uniwersytetu Rzeszowskiego i UKSW w Warszawie jest zbliżony.

Uwzględniając kryterium częstości wskazań pierwsze miejsce zajęła rodzina/przyjaciele i znajomi – 112 (31,9%) osób, drugie bezpieczeństwo osobiste – 96 (27,4%), trzecie sytuacja ekonomiczna – 72 (20,5%) studentów. Ogólna satysfakcja z życia była istotna dla oceny jakości życia po wybuchu wojny dla 19 (5,4%) badanych. Najmniej respondentów zaznaczyło odpowiedzi: warunki mieszkaniowe – 3 oraz czas wolny i rozrywka – 1 osoba.

Studenci wskazali również te obszary życia, które uległy zmianie w największym stopniu w związku z obecną sytuacją między Rosją a Ukrainą. Dane przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Obszary życia badanych, które uległy największej zmianie w związku z relacją: Rosja–Ukraina (w ich opiniach)

Lp.	Obszary życia	Liczba odpowiedzi	
		N	%
1	Rodzina/przyjaciele i znajomi	15	4,3
2	Sytuacja ekonomiczna	126	35,9
3	Bezpieczeństwo osobiste	111	31,6
4	Rozwój osobisty/edukacja	3	0,9
5	Praca zawodowa	18	5,1
6	Czas wolny i rozrywka	13	3,7
7	Zdrowie i kondycja	15	4,3
8	Warunki mieszkaniowe	5	1,4
9	Prawa i wolności osobiste/niezależność	5	1,4
10	Stan środowiska naturalnego	7	2,0
11	Duchowość	3	,9
12	Ogólna satysfakcja z życia	30	8,5
13	Ogółem	351	100,0

Źródło: obliczenia własne.

Biorąc pod uwagę kryterium najczęściej dokonywanych wyborów, dwa wskazania dominowały nad pozostałymi, były to: sytuacja ekonomiczna – 126 (35,9%) i bezpieczeństwo osobiste – 111 (31,6%) zaznaczeń. Trzecią lokatę zajęła ogólna satysfakcja z życia – 30 (8,5%). Obszarami najrzadziej wybranymi były: rozwój osobisty/edukacja i duchowość – po 3 (0,9%).

Wśród ocen oddziaływania sytuacji Rosja–Ukraina (po 24 lutego br.) na podany wyżej obszar życia dominowały raczej negatywne – 166 (47,3%) i zdecydowanie negatywne – 120 (34,2%). Neutralną ocenę: „ani pozytywnie, ani negatywnie” wybrało 54 (15,4%) badanych, zaś „raczej pozytywnie” – 7 (2,0%), a „zdecydowanie pozytywnie” – 4 (1,1%).

Badani wyrazili także opinie dotyczące jakości życia (z uwzględnieniem obszarów życia) w najbliższej przyszłości (w okresie maksymalnie do 1-2 lat) w związku z relacją Rosja–Ukraina. Dane przedstawia tabela 6.

Tabela 6. Oceny jakości życia w odniesieniu do obszarów życia w najbliższej przyszłości w związku z relacją Rosja–Ukraina (w opiniach badanych)

Lp.	Obszary życia	Skala ocen									
		ZP		P		P/N		N		ZN	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1	Rodzina/przyjaciele i znajomi	102	29,1	161	45,9	66	18,8	16	4,6	6	1,7
2.	Sytuacja ekonomiczna	15	4,3	52	14,8	95	27,1	131	37,3	58	16,5
3	Bezpieczeństwo osobiste	16	4,6	67	19,1	130	37,0	104	29,6	34	9,7
4	Rozwój osobisty/edukacja	38	10,8	127	36,2	139	39,6	37	10,5	10	2,8
5	Praca zawodowa	28	8,0	112	31,9	136	38,7	57	16,2	18	5,1
6	Czas wolny i rozrywka	34	9,7	141	40,2	119	33,9	48	13,7	34	9,7
7	Zdrowie i kondycja	27	7,7	127	36,2	131	37,3	56	16,0	27	7,7
8	Warunki mieszkaniowe	50	14,2	135	38,5	98	27,9	52	14,8	16	4,6
9	Prawa i wolności osobiste/niezależność	27	7,7	104	29,6	132	37,6	65	18,5	23	6,6
10	Stan środowiska naturalnego	22	6,3	88	25,1	124	35,3	91	25,9	26	7,4
11	Duchowość	58	16,5	128	36,5	116	33,0	35	10,0	14	4,0
12	Ogólna satysfakcja z życia	35	10,0	102	29,1	125	35,6	68	19,4	21	6,0

Źródło: obliczenia własne.

Legenda: ZP – zdecydowanie pozytywnie; P – pozytywnie; P/N – ani pozytywnie, ani negatywnie; N – negatywnie; ZN – zdecydowanie negatywnie.

W stosunku do rodziny/przyjaciół i znajomych przeważały dwie oceny: „pozytywnie” – 161 (45,9%) i „zdecydowanie pozytywnie” – 102 (29,1%). Ocenę „ani pozytywnie/ani negatywnie” przyznawali kategoriom: rozwój osobisty/edukacja (139 – 39,6%), praca zawodowa (136 – 38,7%), prawa i wolności osobiste/niezależność (132 – 37,6%), zdrowie i kondycja (131 – 37,3%) i bezpieczeństwo osobiste (130 – 37,0%). Najmniej badanych wskazało na rodzinę/przyjaciół i znajomych (66 – 18,8%). Respondenci negatywne oceny najczęściej przyznawali: sytuacji ekonomicznej (131 – 37,3%), bezpieczeństwu osobistemu (104 – 29,6%), stanowi środowiska naturalnego (91 – 25,9%). Najwięcej „zdecydowanie negatywnych” ocen otrzymała sytuacja ekonomiczna (58 – 16,5%) oraz bezpieczeństwo osobiste i czas wolny i rozrywka – po 34 (9,7%) wskazań. Ogólna satysfakcja z życia najczęściej oceniana była „ani pozytywnie, ani negatywnie” (125 – 35,6%) i „pozytywnie” (102 – 29,1%).

Studenci wskazali również obszar życia, który w ich opiniach będzie szczególnie decydował o ocenie jakości życia w najbliższej przyszłości. Dane z uwzględnieniem miejsca studiów przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Obszar życia szczególnie decydujący o ocenie jakości życia w najbliższej przyszłości w opiniach badanych (z uwzględnieniem uczelni)

Lp.	Obszary życia	Uczelnia					
		Uniwersytet Rzeszowski		UKSW w Warszawie		Ogółem	
		N	%	N	%	N	%
1	Rodzina/przyjaciele i znajomi	5	2,4	6	4,3	11	3,2
2	Sytuacja ekonomiczna	96	45,5	53	37,85	149	42,5
3	Bezpieczeństwo osobiste	44	20,8	42	30,0	86	24,5
4	Rozwój osobisty/Edukacja	3	1,4	6	4,3	9	2,6
5	Praca zawodowa	15	7,1	12	8,57	27	7,7
6	Czas wolny i rozrywka	1	0,5	4	2,85	5	1,4
7	Zdrowie i kondycja	8	3,8	8	5,71	9	2,6
8	Warunki mieszkaniowe	4	1,9	3	2,14	7	2,0
9	Prawa i wolności osobiste/niezależność	12	5,7	5	3,6	17	4,8
10	Stan środowiska naturalnego	4	1,9	0	0,0	4	1,2
11	Duchowość	4	1,9	1	0,71	4	1,2
12	Ogólna satysfakcja z życia	15	7,1	7	5,0	22	6,3
13	Ogółem	211	100,0	140	100,0	351	100,0

Źródło: obliczenia własne.

Wynik testu niezależności Chi kwadrat nie okazał się istotny statystycznie ($p=0,056$), co oznacza, że nie wystąpiła zależność pomiędzy opiniami studentów o składowej jakości życia, szczególnie decydującej o jej ocenie w najbliższej przyszłości w związku z trwającą sytuacją Rosja–Ukraina a miejscem studiów. Rozkłady odpowiedzi w obu badanych grupach są zbliżone. Zarówno studenci Uniwersytetu Rzeszowskiego, jak i UKSW w Warszawie najczęściej wskazywali: sytuację ekonomiczną – UR, 96 (45,5%); UKSW, 53 (37,85%) i bezpieczeństwo osobiste – UR, 44 (20,8%); UKSW, 42 (30,0%). Na dalszych miejscach znalazły się między innymi: praca zawodowa, ogólna satysfakcja z życia, prawa i wolności osobiste/niezależność. Najmniej wyborów otrzymały: warunki mieszkaniowe, stan środowiska naturalnego, duchowość oraz rozwój osobisty/edukacja.

Respondenci wskazali te obszary życia, które w ich opiniach szczególnie ulegną zmianie w najbliższej przyszłości w związku z sytuacją Rosja–Ukraina. Dane przedstawia tabela 8.

Tabela 8. Obszary życia, które szczególnie ulegną zmianie w najbliższej przyszłości w związku z sytuacją Rosja–Ukraina (w ich opiniach)

Lp.	Obszary życia	Liczba odpowiedzi	
		N	%
1	Rodzina/przyjaciele i znajomi	11	3,1
2	Sytuacja ekonomiczna	149	42,5
3	Bezpieczeństwo osobiste	86	24,5
4	Rozwój osobisty/Edukacja	9	2,6
5	Praca zawodowa	27	7,7
6	Czas wolny i rozrywka	5	1,4
7	Zdrowie i kondycja	9	2,6
8	Warunki mieszkaniowe	7	2,0
9	Prawa i wolności osobiste/niezależność	17	4,8
10	Stan środowiska naturalnego	4	1,1
11	Duchowość	5	1,4
12	Ogólna satysfakcja z życia	22	6,3
13	Ogółem	351	100,0

Źródło: obliczenia własne.

Ponownie wśród najczęściej udzielanych odpowiedzi znalazły się: sytuacja ekonomiczna – 149 (42%) i bezpieczeństwo osobiste – 86 (24,5%) wskazań. Studenci najrzadziej wybierali: stan środowiska naturalnego – 4 (1,1%), duchowość, czas wolny i rozrywkę – po 5 (1,4%) wyborów.

Wśród ocen oddziaływania sytuacji Rosja–Ukraina na wskazany obszar życia badanych w najbliższej przyszłości, dominowały negatywne: „raczej negatywnie” – 170 (48,4%) osób, „zdecydowanie negatywnie” – 116 (33,0%).

Na ocenę „ani pozytywnie, ani negatywnie” wskazało 44 (12,5%) studentów, „raczej pozytywnie” – 18 (5,1%), zaś „zdecydowanie pozytywnie” jedynie 3 (0,9%) osoby.

WNIOSKI

Indywidualne opinie o obiektywnie istniejącym świecie i występujących w nim zjawiskach zależą od znaczenia, jakie przypisują im ludzie. Jedną z determinant sądów o rzeczywistości jest poczucie bezpieczeństwa w odniesieniu do wielu płaszczyzn życia. Niski poziom lęku, strachu może prowadzić do niedoszacowania niebezpieczeństwa, zaś wysoki do jego wyolbrzymiania. Świadomość niebezpieczeństwa – nawet jeśli nie występuje ono bezpośrednio – rzutuje na postrzeganie własnego położenia życiowego i formułowanie planów dotyczących przyszłości.

Uzyskane wyniki badań wstępnie obrazują opinie młodzieży akademickiej o jakości ich życia w kontekście relacji Rosja–Ukraina. Autorzy formułują w tej materii ogólne wnioski.

Analiza statystyczna uzyskanych wyników nie potwierdziła znaczących różnic w odpowiedziach studentów Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Badani w większości traktowali trwającą wojnę w kategorii międzypaństwowej inwazji/napaści zbrojnej, niewielu z nich postrzegało ją jako zagrożenie globalne. Padały określenia „zbrodnia” i „ludobójstwo”, co może świadczyć o rozumieniu bieżących wydarzeń oraz ich konsekwencji. Większość respondentów negatywnie oceniło politykę W. Putina i jego dążenie do odbudowy ZSRR, jednak aż 34 osoby uznawały ją za zasadną (w tym 21 zdecydowanie ją popierało). Sytuacja ta jest niepokojąca, ponieważ badanymi byli studenci, przyszli nauczyciele/wychowawcy, których rola sprowadza się między innymi do moralnego kształtowania młodych pokoleń, a działania Rosji wobec Ukrainy trudno ująć w tej kategorii, rozumieć i akceptować. Być może wymieniony stan wynika z nieznamomości znaczenia pojęć używanych przez badanych.

Studenci z reguły negowali możliwość rozwiązania bieżącej sytuacji przez działanie siłowe wobec Rosji (rolę NATO w tym zakresie popierała nieco ponad połowa z nich), to jednak byli badani (45), którzy „zdecydowanie” aprobowali ten scenariusz. W tej kwestii trudno dokonywać daleko idącej interpretacji wyników, gdyż badano jedynie opinie respondentów bez uwzględnienia ich determinant. W sytuacjach zagrożeń, kryzysów ludzie odczuwają strach, lęk, zwiększa się tendencja do selektywnego przetwarzania informacji, co powoduje powstawanie błędów poznawczych. Stan ten może oddziaływać na ich poglądy i postawy. Podobnie nie wiadomo, od czego zależało przekonanie badanych o pozytywnym scenariuszu dla Ukrainy (jedynie 8,5% wskazywało jej kapitulację), Europy i świata w kontekście opisywanych wydarzeń. W pojedynczych wypowiedziach pojawiła się wizja wybuchu III wojny światowej.

Szczególną uwagę należy przypisać ocenom oddziaływania obecnej relacji Rosja–Ukraina na życie badanych (w ich opiniach). Stanowiska raczej i zdecydowanie negatywne dominowały zarówno u studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego, jak i UKSW. Można przyjąć, że wyniki te w pewnym sensie odzwierciedlają opinie osób znajdujących się w sytuacjach trudnych i choć oczywiście ocena stopnia tych trudności jest indywidualna, to zależy między innymi od poziomów natężenia stresu. W tym kontekście można mówić o codziennych problemach, kolejno o znaczących wydarzeniach życiowych, w końcu o traumie lub sytuacjach ekstremalnych. Szczególnie dotkliwe następstwa przynosi trauma i sytuacje ekstremalne krótko- lub długotrwałe o charakterze przerażającym, noszącym znamiona katastrofy, do nich zaliczane są między innymi działania wojenne (zob. Borys, 2004, s. 97, 98). Badani nie są czynnymi uczestnikami wojny w Ukrainie, jednak prawdopodobnie jej bliskie występowanie za granicą Polski oraz znaczne nagłaśnianie bieżących tragicznych masowych wydarzeń w mediach, liczba i specyfika ofiar (na przykład dzieci), bezpośrednie relacje uchodźców wojennych itp., negatywnie oddziałuje na ich przeżycia psychiczne i obniża poczucie bezpieczeństwa. Może o tym świadczyć znaczny spadek ocen pozytywnych tego i innych obszarów życia (duża zmiana w kierunku opinii negatywnych dotyczy także sytuacji ekonomicznej) po 24 lutego br. w stosunku do sądów przed tą datą.

Pomimo negatywnego oddziaływania na badanych trwającej wojny, ocena ogólnej satysfakcji z życia nie uległa drastycznej zmianie. Prawdopodobnie to rodzina (której pozytywne oceny przypisało najwięcej badanych) i otrzymane wsparcie od bliskich było czynnikiem chroniącym przed negatywnymi konsekwencjami wojny. Warto podkreślić, że zdecydowaną większość w badaniu stanowiły kobiety. Okazuje się, że w sytuacjach trudnych dla większości ludzi

(Doroszewicz, 2008, s. 5-18), a szczególnie dla kobiet (Suwalska-Barancewicz, 2018, s. 49-65), szczęśliwe życie rodzinne, otrzymywanie wsparcia od bliskich działa jak „bufor” chroniący przed negatywnymi zdarzeniami. Zasadniczo najczęściej wskazywanymi obszarami życia decydującymi o ocenie jego jakości były rodzina, bezpieczeństwo osobiste i sytuacja ekonomiczna (przy czym dwa ostatnie uległy zauważalnej negatywnej zmianie, na dalszych lokatach znalazły się zdrowie i ogólna satysfakcja z życia).

Silne emocje w sytuacji zagrożenia – jak już wspomniano – rzutują na sposób postrzegania rzeczywistości, także na ocenę i przewidywanie przyszłości. Życie z poczuciem zagrożenia, długotrwałe występowanie stresorów może utrzymywać lęk, strach, niekiedy gniew i inne negatywne emocje. Bywa, że występują one nawet po zakończeniu działania destrukcyjnych czynników (choć stan ten zależy także od wielu indikatorów, jak: cechy osobowościowe, zdrowie, sytuacja społeczno-ekonomiczna itp.) (Wolska-Zogata, 2018, s. 22, 37-38, 39). Sytuacja ta może powodować przeniesienie konsekwencji bieżących wydarzeń na przyszłe życie (Ratajczak, 1993, s. 50), co – jak można przyjąć – wystąpiło u badanych, gdyż prognozowane oceny jakości ich życia (w odniesieniu do wybranych obszarów życia) w związku z relacją Rosja–Ukraina uległy zmianie. Najwięcej respondentów pozytywnie oceniło rodzinę, zauważalnie wzrosło niezdecydowanie (odpowiedzi „ani pozytywnie, ani negatywnie”) i przesunięcie ocen większości pozostałych obszarów w kierunku negatywnym. Powyższe dotyczy głównie bezpieczeństwa osobistego i sytuacji ekonomicznej. Te dwie składowe jakości życia okazały się również (u większości studentów) decydujące o jej ocenie, one też według prognoz respondentów ulegną w przyszłości negatywnej zmianie.

Wojna w Ukrainie zachwiała bezpieczeństwem – jak dotąd, wydawało się – w miarę stabilnej Europy i świata. W obliczu zagrożenia można wyłonić wiele nowych i palących, wielopłaszczyznowych wyzwań.

Studenci kierunków pedagogicznych w niedalekiej przyszłości staną przed problemem pracy z dziećmi i młodzieżą żyjącymi z piętnem wojny. Nie chodzi tu jedynie o uczniów ukraińskich uczęszczających do polskich szkół, ale także o polskie dzieci i młodzież, codziennie w mediach bombardowane informacjami i obrazami o wojnie, przedstawiającymi jej okrucieństwo. Przyszli nauczyciele w związku z negatywnymi wskazaniem odnośnie do własnego bezpieczeństwa potrzebują nie tylko przygotowania merytorycznego, ale i psychologicznego w zakresie przepracowania własnych lęków, a w dalszej kolejności wyposażenia w kompetencje do udzielania pomocy przyszłym uczniom i wychowankom.

W kontekście problemu podjętego w artykule i zaprezentowanych wyników badań, wyłania się również postulat wzmacniania ochronnej roli rodziny i edukowania społeczeństwa o zagrożeniu przez szkołę, media, Kościół, co może prowadzić do redukcji jego negatywnych emocji, formułowania realnej oceny bieżącej sytuacji.

BIBLIOGRAFIA

- Borys Z. (2004), *Sytuacje ekstremalne i ich wpływ na stan psychiczny człowieka*, Psychiatria t. 1, nr 2, s. 97-105.
- Czapiński J. (2001), *Szczęście – złudzenie czy konieczność? Cebulowa teoria szczęścia w świetle nowych danych empirycznych*, [w:] M. Kofta, T. Szustrowa (red.), *Złudzenia, które pozwalają żyć*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 266-306.
- Doroszewicz K. (2008), *Bliskie związki a jakość życia*, Psychologia Jakości Życia, t. 8, s. 5-18.
- Iliska M., Kołodziej-Zaleska A. (2018), *Dobrostan hedonistyczny i eudajmonistyczny w sytuacjach kryzysów normatywnych i nienormatywnych*, Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej 2018, seria: Organizacja i Zarządzanie, z. 123, s. 156-161.
- Kanasz T. (2015), *Uwarunkowania szczęścia. Socjologiczna analiza wyobrażeń młodzieży akademickiej o udanym i szczęśliwym życiu*, Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
- Karaś D., Ciecuch J. (2017), *Polska adaptacja kwestionariusza dobrostanu (Psychological Well-Being Scales) Caroll Ryff*, Roczniki Psychologiczne, t. 20, z. 4, s. 815-835.
- Kawa M., Kisiel M., Grzybek M. (2017), *Wybrane aspekty jakości życia mieszkańców Podkarpacia, Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, t. 1, nr 49, s. 182-194.
- Kołodziejczak M. (2015), *Analiza pojęcia wojny, agresji i napaści zbrojnej oraz przykłady ich użycia w aktach prawnych obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej, Obronność. Zeszyty Naukowe*, nr 2, s. 70-79.
- Kusterka-Jefmańska M. (2017), *Obiektywne i subiektywne wskaźniki jakości życia w kreowaniu rozwoju na poziomie lokalnym*, [w:] K. Błoński, A. Burlita, J. Witek (red.), *Pomiar jakości życia na poziomie lokalnym (na przykładzie powiatu wałeckiego)*, Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, s. 99-116.
- Majerek B. (2012), *Jakość życia w sytuacjach niepewnych*, [w:] Z. Szarota (red.), *Oświata dorosłych wobec jednostek i grup defaworyzowanych. Ku społecznej jedności*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Ogińska-Bulik N. (2015), *Wsparcie społeczne a poczucie jakości życia nastolatków – wychowanków domów dziecka*, Pedagogika Rodziny, nr 5/4, s. 123-136.
- Papuć E. (2011), *Jakość życia – definicje i sposoby jej ujmowania*, Current Problems of Psychiatry, nr 12, s. 141-145.
- Ratajczak Z. (1993), *W pogoni za jakością życia. O psychologicznych kosztach radzenia sobie w sytuacji kryzysu ekonomicznego*, [w:] Z. Ratajczak (red.), *Zmiany społeczne. Zagrożenia i wyzwania dla jednostki*, Kolokwia Psychologiczne, t. 2, s. 37-53.
- Suwała-Barancewicz D. (2018), *Jakość związku partnerskiego a satysfakcja z życia młodych matek – mediacyjna rola samooceny*, Psychologia Rozwojowa, t. 23, s. 49-65.

Tobiasz-Adamczyk B. (2009), *Jakość życia uwarunkowana stanem zdrowia. Nowe spojrzenie na chorego*, [w:] A. Ostrowska (red.), *Socjologia medycyny. Podejmowane problemy, kategorie analizy*, Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, s. 113-144.

Wolska-Zogata I. (2018), *Psychologia społeczna w sytuacji zagrożenia*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

JAKOŚĆ ŻYCIA STUDENTÓW W ZWIĄZKU Z WOJNĄ W UKRAINIE W ICH OPINIACH

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie opinii osób studiujących w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i Uniwersytecie Rzeszowskim o jakości ich życia w związku z wojną w Ukrainie. Bezpośrednie sąsiedztwo z krajem, w którym trwa wojna, wraz z szeregiem wielu złożonych czynników (między innymi sytuacją życiową, ochroną zdrowia i życia, stosunkiem do bieżących wydarzeń wojennych, itp.) może determinować opinie o jakości życia. Na podstawie wyników badań można wnioskować, że wojna w Ukrainie negatywnie rzutuje na niektóre obszary życia respondentów, szczególnie na bezpieczeństwo osobiste i sytuację ekonomiczną. Okazuje się jednak, że po 24 lutego 2022 roku ogólna satysfakcja z życia studentów nie uległa znaczącemu obniżeniu, prawdopodobnie w związku ze wsparciem otrzymywanym ze strony najbliższych osób.

Słowa kluczowe: studenci; jakość życia; wojna; Rosja; Ukraina.